

ตอนที่ 1

สังเขปลักษณะพื้นที่และหมู่บ้านที่ทำการสำรวจ

PAYAP UNIVERSITY

บทนำ

1. ความเป็นมาของโครงการ

โครงการพัฒนาที่สูงเฉพาะพื้นที่ (Integrated Pocket Area Development - IPAD) เป็นโครงการร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) สำนักนายกรัฐมนตรีกับกองทุนควบคุมยาเสพติดแห่งองค์การสหประชาชาติ (United Nations Fund for Drug Abuse Control - UNFDAC) เพื่อที่จะแก้ปัญหาบนที่สูง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่กำลังเผชิญกับการพึ่งพาการปลูกฝิ่น ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาในระดับชาติที่จะต้องได้รับการแก้ไขโดยรีบด่วน ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเฉพาะพื้นที่ IPAD นั้น รัฐบาลไทยได้ร่วมกับโครงการพัฒนาบนที่สูงต่าง ๆ อาทิเช่นขององค์การสหประชาชาติ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ฯลฯ เข้าไปทำการพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อที่จะช่วยให้ชาวเขามีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในอันที่จะนำไปสู่การเลิกปลูกฝิ่นในที่สุด โดยการพยายามที่จะขจัดปัญหาความยากจน ปัญหา ยาเสพติด และปัญหาการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

ถึงแม้ว่าจะมีโครงการพัฒนาบนที่สูงต่างๆ เข้าไปดำเนินการแล้วก็ตามปรากฏว่ายังมีการลักลอบปลูกฝิ่นอีกจะทำให้เกิดปัญหาสืบต่อมา จำเป็นต้องมีมาตรการในการปฏิบัติการเกี่ยวกับชาวเขาเพิ่มขึ้น และเพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวของรัฐบาลไทยจึงได้ร่วมกับองค์การ UNFDAC แห่งองค์การสหประชาชาติปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาบนที่สูงแบบใหม่ โดยจัดทำเป็นโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบผสมผสานขึ้น เรียกว่า "โครงการพัฒนาเฉพาะพื้นที่" (Integrated Pocket Area Development-IPAD) ซึ่งมีวัตถุประสงค์อยู่สองประการคือ วัตถุประสงค์ทั่วไปได้แก่การมุ่งที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชากรเป้าหมายให้ดีขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ประชากรเหล่านี้เลิกการพึ่งพาการปลูกฝิ่น ได้แก่ความพยายามที่จะให้ประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยในถิ่นที่ของโครงการมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอในด้านโภชนาการ สุขภาพอนามัย การศึกษา โดยให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ทางโครงการยังได้กำหนดวัตถุประสงค์เร่งด่วนขึ้นมาอีก คือ การเร่งรัดการพัฒนาและให้การช่วยเหลืออย่างเพียงพอยิ่งขึ้นแก่ประชากรเป้าหมาย ทั้งในด้านการเกษตร ป่าไม้ สาธารณสุข การศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาชุมชน และการแก้ไขปัญหาคาเรื้อรังในทางที่ผิด

การสำรวจสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน ในพื้นที่ตามโครงการพัฒนาที่สูงเฉพาะพื้นที่เป็นโครงการที่สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ ได้รับมอบหมายจากองค์การสหประชาชาติให้ เป็นผู้ทำการสำรวจ โดยเข้าไปเก็บข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม ในพื้นที่ 4 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกฝิ่นเป็นจำนวนมาก ประชากรส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาหาเลี้ยงชีพด้วยการปลูกฝิ่น การศึกษาต่ำ ขาดการอนามัยและการคมนาคมทุรกันดารมาก ทำให้การบริการของรัฐเข้าไปไม่ถึงและเป็นพื้นที่ไม่อยู่ในโครงการพัฒนาที่สูง ไม่มีหน่วยงานใดของทางราชการและองค์การระหว่างประเทศเข้าไปสำรวจมาก่อน ได้แก่บางพื้นที่ของอำเภอแม่แจ่ม อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอปายและอำเภอลำน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในจำนวน 4 อำเภอดังกล่าว สถาบันวิจัยและพัฒนาได้รับมอบหมายให้ทำการสำรวจในพื้นที่ห้วยทรายเหลือง อำเภอแม่แจ่ม พื้นที่แก่งหอม อำเภอปายและ พื้นที่แม่ลา อำเภอลำน้อย ส่วนอำเภออมก๋อย ทางโครงการพัฒนาที่สูงเฉพาะพื้นที่ได้มอบให้สถาบันวิจัยชาวเขากกรมประชาสงเคราะห์เป็นผู้ดำเนินการ ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งนี้ โครงการ IPAD จะนำไปประกอบในการจัดทำแผนพัฒนาของพื้นที่ดังกล่าว โดยจะเน้นในด้านเกษตรป่าไม้ การสาธารณสุข การศึกษา การควบคุมยาเสพติด การพัฒนาชุมชน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเริ่มดำเนินการต่อไปในปี 1992 และ 1993

2. วัตถุประสงค์

จะทำการสำรวจข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม ในเขตพื้นที่ห้วยทรายเหลือง ตำบลปางหินฝน ตำบลแม่ตึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เขตพื้นที่แก่งหอม ตำบลเมืองแปง อำเภอปาย และเขตพื้นที่แม่ลา ตำบลแม่ทาจาง อำเภอลำน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งสิ้น 4 ตำบล 34 หมู่บ้าน 813 ครัวเรือน ประชากร 5,218 คน ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง มีบางหมู่บ้านเท่านั้นที่เป็นชาวเขาเผ่าม้ง ลีซอ ลีวะ และจีนฮ่อ วิธีการรวบรวมข้อมูลจะกระทำด้วยการสัมภาษณ์ หัวหน้าครัวเรือน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการในระดับอำเภอที่รับผิดชอบพื้นที่ดังกล่าว รวมทั้งการศึกษาจากเอกสารของทางราชการอีกด้วย

3. ระเบียบวิธีการสำรวจ

3.1 การสำรวจข้อมูลดังกล่าวจะทำการออกแบบสอบถามตามที่ทาง IPAD ได้กำหนดตัวแบบ เป็นแนวทางปฏิบัติ (Indicators) และจากข้อตกลงในการประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่ IPAD สถาบันวิจัยชาวเขากกรมประชาสงเคราะห์ และสถาบัน

วิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยนเรศวร เมื่อต้นเดือนมีนาคม 2534 โดยกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลไว้ 3 ระดับคือ

- ระดับครัวเรือน
- ระดับหมู่บ้าน
- ระดับอำเภอ

ดังนั้นในการที่จะได้ข้อมูลทั้ง 3 ระดับ จึงจำเป็นต้องทำการออกแบบสอบถามและแบ่งเป็น 3 ระดับ เช่นเดียวกัน คือ

- แบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือน ในระดับครัวเรือน
- แบบสอบถาม ผู้ใหญ่บ้าน ในระดับหมู่บ้าน โดยจัดทำเป็นข้อมูลหมู่บ้าน (Village Profile)
- แบบสำรวจข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอ

3.2 เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม/สำรวจ

พนักงานสำรวจ (Enumerators) เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงจำนวน 16 คน ซึ่งได้ทำการคัดเลือกจากผู้สมัครรวมทั้งสิ้น 45 คน และได้ผ่านการอบรมจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยนเรศวร จะเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนทุกครัวเรือนในเขตพื้นที่ทำการสำรวจ รวมทั้งสิ้น 813 ครัวเรือน ตามบัญชีและทะเบียนที่ได้รับจาก IPAD

หัวหน้าทีม (Team Leaders) คัดเลือกจากพนักงานสำรวจที่ได้ผ่านการอบรมแล้ว 2 คน เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงและมีวุฒิปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นผู้รับผิดชอบในการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลระดับหมู่บ้าน นอกจากนี้หัวหน้าทีมทั้งสองยังรับผิดชอบในการควบคุมดูแลพนักงานสำรวจในทีมของตนให้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และทำการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ทุกฉบับที่ได้สัมภาษณ์แล้วว่าข้อมูลที่ได้รับจากการสอบถามมีความถูกต้องสมบูรณ์จำเป็นที่จะต้องทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติมหรือไม่

นักวิจัย (Researchers) เป็นคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยนเรศวร โดยมี ดร.บุญทอง ภู่อเจริญ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ เป็นที่ปรึกษา อาจารย์ประเสริฐ นันทชาติ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา เป็นหัวหน้าโครงการและผู้ประสานงาน Dr. G. Lamer Robert หัวหน้าฝ่ายงานวิจัยเป็นหัวหน้าฝ่ายงานสนาม และนักวิจัยอีก 5 คน ได้แก่ ดร. วัชร สันตประมา อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์

อาจารย์ศรีวรรณ วงศ์เจริญ อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค อาจารย์เฉลิมศักดิ์ ชัดติยะ อาจารย์กอบกาญจน์ พงษ์ชนะชัย และ คุณเจนศิริ จันทร์ศิริ จากสถาบันวิจัยและพัฒนา นักวิจัยทั้งหมดจะร่วมกันในการวางแผนการปฏิบัติงานทุกระยะ ตั้งแต่การสำรวจเพื่อจัดทำ Feasibility Study การออกแบบการวิจัย การนัดหมาย นายอำเภอและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 พื้นที่ การออกแบบสอบถาม การจัดทำตารางวิเคราะห์ การอบรมพนักงานสำรวจ การควบคุมดูแลงานสนาม การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ และการเขียนรายงาน

4. การอบรมพนักงานสำรวจ

พนักงานสำรวจถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการปฏิบัติงานสนาม จะต้องเข้าไปทำการเก็บข้อมูล สอบถามหัวหน้าครัวเรือน และชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ที่จะทำการสำรวจ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้จัดการอบรมพนักงานสำรวจที่ได้ผ่านการคัดเลือกมาแล้วจำนวน 16 คน ทำการอบรมในเนื้อหาที่พนักงานสำรวจจะต้องทราบและปฏิบัติในระหว่างที่ออกทำการสำรวจตลอดจนการทำความเข้าใจถึงแบบสอบถาม การฝึกปฏิบัติและการออกไปทำการทดสอบแบบสอบถาม (Pretest) ในพื้นที่ดังนี้

- วันที่ 26-27 มี.ค. 2533 อบรมพนักงานสำรวจ ณ อาคารฝึกอบรม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ
- วันที่ 28-29 มี.ค. 2533 ทดสอบแบบสอบถามการสัมภาษณ์ที่อำเภอแม่แจ่ม

5. แบบสำรวจ

แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ

- 5.1 แบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือน
- 5.2 แบบสอบถามผู้ใหญ่บ้านหรือแบบสำรวจข้อมูลระดับหมู่บ้าน
- 5.3 แบบสอบถามเจ้าหน้าที่อำเภอหรือแบบสำรวจข้อมูลระดับอำเภอ

6. การปฏิบัติงานสนาม

แผนการปฏิบัติงานสำรวจหมู่บ้านในพื้นที่ทั้งสามอำเภอได้กำหนดขึ้นพิจารณา ร่วมกับระหว่างคณะนักวิจัย เจ้าหน้าที่โครงการ IPAD และเจ้าหน้าที่ของอำเภอที่รับผิดชอบในพื้นที่

คณะนักวิจัยได้ปฏิบัติงานในพื้นที่ประมาณ 1 เดือน คือตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน 2534 จนถึงวันที่ 3 พฤษภาคม 2534 ดังนี้ (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

- วันที่ 6 - 10 เมษายน 2534 - ทำการสำรวจในพื้นที่แก่งหอม ตำบลเมืองแปง
อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- วันที่ 12 - 18 เมษายน 2534 - ทำการสำรวจในพื้นที่ห้วยทรายเหลือง ตำบลแม่ตึก
และตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
- วันที่ 20 - 3 พฤษภาคม 2534 - ทำการสำรวจในพื้นที่แม่ลา ตำบลแม่มาจาง
อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

7. การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสำรวจที่ได้รับมาจากการสำรวจนั้น จะนำมาทำการประมวลผลและวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ก่อนที่จะมีการป้อนข้อมูล จะมีการตรวจสอบโดยละเอียด จากหัวหน้าทีมพนักงานสำรวจและนักวิจัยทุกครั้ง ข้อมูลที่จะนำมาประมวลผลและวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS และจัดออกมาในรูปของตารางเพื่อหาจำนวนความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

8. การจัดทำรายงานผลการสำรวจ

ในรายงานผลการสำรวจจะแบ่งออกเป็น 3 ตอนด้วยกัน คือ

บทที่ 1 เป็นบทนำ เป็นการสรุปถึงความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ ระเบียบวิธีการสำรวจแบบสอบถามและขั้นตอนในการปฏิบัติงาน

บทที่ 2 เป็นผลของการสำรวจ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นการสรุปสภาพทั่วไปของแต่ละพื้นที่ ซึ่งได้แก่พื้นที่ห้วยทรายเหลือง พื้นที่แก่งหอม และพื้นที่แม่ลา

ส่วนที่ 2 เป็นการรายงานผลการสำรวจสภาพของหมู่บ้าน (Village Profile) และข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านในแต่ละพื้นที่ (Village Level Data)

ส่วนที่ 3 เป็นการรายงานผลการสำรวจครัวเรือนทั้งหมด (Household data)

บทที่ 3 เป็นการรายงานให้ทราบถึงข้อสังเกต บทสรุปและข้อเสนอแนะ

อนึ่งรายงานการสำรวจดังกล่าว ได้จัดพิมพ์โดยแยกออกเป็น 3 ฉบับ คือ

1. รายงานการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ห้วยทรายเหลือง
อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
2. รายงานการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่แก่งหอม
อำเภอป่าฝาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. รายงานผลการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่แม่ลา อำเภอ
แม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในรายงานแต่ละฉบับจัดพิมพ์ออกทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

PAYAP UNIVERSITY

สรุปข้อสังเกตเกี่ยวกับพื้นที่แม่นาจาง
อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พื้นที่สำรวจอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่ลาน้อยประมาณ 46-78 กิโลเมตร บางหมู่บ้านสามารถเข้าถึงได้ผ่านทางถนน จากอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ อย่างไรก็ตามมีเพียง 4 หมู่บ้านเท่านั้นจากจำนวน 15 หมู่บ้านในพื้นที่ ซึ่งสามารถเข้าถึงได้โดยรถยนต์ และถนนยังอยู่ในสภาพไม่ดี มีปัญหาการใช้งานในฤดูฝน การคมนาคมจึงนับเป็นปัญหาใหญ่สำหรับพื้นที่นี้

ปัญหาทางด้านการปกครองและการพัฒนามี 3 หมู่บ้าน เกิดจากการรวมตัวของหมู่บ้านหลายกลุ่ม นอกจากนั้นยังมีบางหมู่บ้านที่อยู่ภายใต้การดูแลของผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านอื่น ทำให้เกิดปัญหาการขาดผู้นำในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านดังกล่าว

ประชากรในพื้นที่เกือบทั้งหมดเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ยกเว้นเพียงหมู่บ้านเดียวที่เกิดจากการรวมตัวของชาวลัวะ เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ประชากรนับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และผี ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนหนึ่งเป็นความยากจนที่มีสาเหตุมาจากการติดฝิ่น ซึ่งนับเป็นปัญหาใหญ่ในพื้นที่ โดยชาวบ้านเองก็เริ่มตระหนักในปัญหาดังกล่าว แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

ปัญหาทางการศึกษาและสาธารณสุขในพื้นที่ส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากปัญหาการคมนาคม หมู่บ้านที่ไม่มีโรงเรียนหรือไม่มีบริการสาธารณสุขประสบปัญหาในการเดินทางไปรับบริการในหมู่บ้านอื่น รวมทั้งต้องพบกับความยุ่งยากล่าช้า เมื่อเกิดความจำเป็นที่จะต้องออกมาใช้บริการจากภายนอกพื้นที่

ในด้านเศรษฐกิจ หมู่บ้านส่วนใหญ่ยังขาดการส่งเสริมด้านการเกษตร เช่น การปลูกพืชเศรษฐกิจ บางหมู่บ้านเริ่มมีการปลูกกาแฟ แต่ยังไม่ออกผล หลายหมู่บ้านประสบปัญหาน้ำท่วมที่ทำกิน และยังไม่มียระบบชลประทานที่เหมาะสม

ในส่วนตัว พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ซึ่งอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการบริหารการปกครอง และมีปัญหาทางด้านการคมนาคม ทำให้ไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลอย่างทั่วถึงจากทางราชการ และหน่วยงานภายนอก

ตารางสรุป : จำนวนครัวเรือนและประชากรแยกตามรายหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	หมู่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	จำนวน ครัวเรือน	ประชากร		
						ชาย	หญิง	รวม
401 กอกหลวง	10	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	71	180	218	398
402 กองแป	2	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	10	28	25	53
403 ทุงผี	8	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	12	28	31	59
404 ฟักทอง	8	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	18	44	58	102
405 สบแม่ก๊ิด	7	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	9	22	24	46
406 ท้องม่วง	9	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	48	146	139	285
407 ห้วยเฮี้ยะ	2	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	33	88	90	178
408 แม่ก๊ิดกลาง	7	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	15	45	50	95
409 แม่ก๊ิดหลวง	7	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	15	44	47	91
410 ป่ากล้วย	8	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	7	18	22	40
411 แม่ลาป่าแก่	6	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	55	160	178	338
412 แม่ลาพาไหว	3	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	56	177	173	350
413 แม่สะเมง	11	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	54	134	139	273
414 แม่ส้มป่อย	4	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	45	132	143	275
415 แม่อมลานใต้	4	แม่กาจาง	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน	25	70	68	138
				รวม	473	1316	1405	2721